

บทที่ 3

ภาพรวมของอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ

อุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับเป็นอุตสาหกรรมที่ผลิตเพื่อการส่งออก ทำรายได้เข้าประเทศเป็นจำนวนมาก เป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและเป็นสินค้าออกที่สำคัญ 10 อันดับแรก ซึ่งประเทศที่ส่งออกอัญมณี 5 อันดับแรก ก็คือ สหรัฐอเมริกา เบลเยียม ญี่ปุ่น ฮังการี และอิสราเอล สำหรับประเทศไทยยังมีความสามารถในการเผาหรือหุงพลอย เพื่อเพิ่มมูลค่าพลอย และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติของพลอย ในด้านสี ความเป็นประกาย แสงของเนื้อพลอย รวมถึงการประสานรอยร้าวของเนื้อพลอยด้วย ซึ่งเป็นที่ยอมรับในเรื่องของคุณภาพของพลอยหุงดังกล่าวทั้งตลาดในประเทศและในตลาดโลก

ตลาดอัญมณีภายในประเทศได้มีการขยายตัวมากขึ้น ทั้งนี้เพราะส่วนหนึ่งเป็นการผลิตและจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทย ปัจจุบันมีการพัฒนารูปแบบที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวให้เข้ากับกระแสความนิยม ในเรื่องของการออกแบบเครื่องประดับที่มีชื่อเสียง มีประสิทธิภาพ ส่งผลทำให้มูลค่าของอัญมณีและเครื่องประดับในปัจจุบันมีราคาสูงมากขึ้น ประกอบกับปัจจุบันมีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยหลายแห่งที่เปิดสอนหลักสูตรที่เกี่ยวกับอัญมณีขึ้น เพื่อผลิตบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ ทางด้านนี้เพื่อมารับใช้สังคม และสนองตอบต่อความต้องการของตลาด ซึ่งการที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้น มีผลทำให้สามารถผลิตงานที่มีคุณภาพ มีความคิดสร้างสรรค์ เพราะอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ จะมีกลไกด้านการตลาดแตกต่างไปจากอุตสาหกรรมอื่น ๆ กล่าวคือ เป็นสินค้าที่ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ ใช้แรงงานฝีมือในการผลิต ซึ่งแตกต่างจากอุตสาหกรรมอื่นที่ใช้เครื่องจักรในการผลิต รวมทั้งการก่อตั้งโยกย้ายฐานทางธุรกิจสามารถกระทำได้อย่างรวดเร็ว เพราะลักษณะรูปแบบของอุปกรณ์และเครื่องมือสะดวกต่อการเคลื่อนย้าย และยังเป็นธุรกิจที่มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างมาก

3.1 ประเภทของอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ

อุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ ประกอบด้วย 3 อุตสาหกรรมหลัก คือ

1. อุตสาหกรรมเจียรระโนเพชร
2. อุตสาหกรรมเจียรระโนพลอย
3. อุตสาหกรรมเครื่องประดับเพชรพลอย

ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มอัญมณี ได้แก่ ไข่มุก เพชร พลอยชนิดต่าง ๆ ทั้งที่เจียรไนแล้วและอัญมณีสังเคราะห์ อีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มเครื่องประดับ ได้แก่ เครื่องประดับอัญมณีที่มีตัวเรือนทำด้วยเงิน ทอง แพลทตินัม โลหะมีค่าชนิดอื่น ๆ และเครื่องประดับเทียม

3.2 ลักษณะของการเจียรไนพลอย

การเจียรไน (Cutting) คือการนำพลอยมาทำการขัดบดแต่งเพื่อจัดเหลี่ยมและมุมให้สามารถรับแสงและสะท้อนแสงได้มากที่สุด การเจียรไนต้องทำตามหลักวิชาการเพื่อให้ได้ดัชนีหักเหของแสงและการกระจายแสงออกสูง อัญมณีที่มีความแข็งแรงมากเมื่อเจียรไนแล้วจะเล่นไฟได้ดีและสวยงามกว่าอัญมณีที่มีความแข็งแรงน้อยกว่า ประเทศไทยมีความได้เปรียบในการเจียรไนพลอยเพราะเป็นอุตสาหกรรมที่มีการทำมานานทั้งในระดับอุตสาหกรรมและระดับครัวเรือน

การเจียรไนนั้น ถ้าจะให้งานมีคุณภาพจะต้องให้พอดีกับแกน ซึ่งเมื่อมองดูแล้วแกนของผลึกจะอยู่ตรงกับนัยน์ตาพอดี และเห็นเป็นช่องทะลุออกไป อุปกรณ์ในการเจียรไนประกอบด้วย เครื่องโกน (เครื่องกรอให้อัญมณีมีรูปร่างหรือแบบตามที่ต้องการ) งานเจียรไน และเพชรกวาด (สำหรับบดเศษเพชรในงานเจียรไนให้เป็นผง) รูปแบบการเจียรไนที่แพร่หลายโดยทั่วไปคือ pure form ซึ่งมีหลายแบบ (รายงานผลการศึกษาวิจัย อัญมณี, 2520 : 24) คือ

(1) **Brilliant cut** คือ การเจียรไนแบบเหลี่ยมเพชร ส่วนใหญ่การเจียรไนเป็นรูปร่างกลมจะทำให้เกิดประกายแวววาว และเล่นแสงได้ดีที่สุด ใช้กับการเจียรไนเพชร ทับทิม และมรกต และเหมาะกับอัญมณีที่มีขนาดตั้งแต่ 5 สตางค์ขึ้นไป การเจียรไนแบบเหลี่ยมเพชรนี้มี 56 เหลี่ยม ด้านหน้า 32 เหลี่ยม หน้ากระดาน 1 เหลี่ยม และหลัง 24 เหลี่ยม เหลี่ยมเพชรนี้อาจเรียกได้ อย่างหนึ่งว่า เหลี่ยมแซม

(2) **Rose cut** คือ เหลี่ยมกุหลาบ จะเจียรไนเป็นรูปร่างกลมแบบเหลี่ยมเพชร ใช้กับการเจียรไนอัญมณีที่มีขนาดตั้งแต่ 5 สตางค์ลงไป มีเหลี่ยมทั้งหมด 16 เหลี่ยม คือ ด้านหน้าและด้านหลังด้านละ 8 เหลี่ยม อาจเรียกรูปการเจียรไนเหลี่ยมกุหลาบได้อีกอย่างหนึ่งว่าเหลี่ยมขโมย

(3) **Emerald or step cut** คือ การเจียรไนเป็นรูปสี่เหลี่ยมตัดมุมอาจเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัสหรือสี่เหลี่ยม การตัดเหลี่ยมแบบนี้เหมาะสำหรับอัญมณีที่มีสีใสทุกประเภท เช่น มรกต ทับทิม บุษราคัม และหยก

(4) **Cobochon cut** คือ การเจียรไนรูปหลังเบียร์ ซึ่งฐานอาจจะแบนหรือนูนก็ได้ มักใช้กับการเจียรไนอัญมณีที่มีสีที่ต่าง ๆ เช่น หยก โอปอล sapphire, turquoises และทับทิม เป็นต้น

(5) Wedge cut คือ การเจียรระในรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดเหมาะสำหรับการเจียรระในอัญมณีประเภท lapis-lazuli, agate, jasper เป็นต้น

(6) Marquise cut หรือรูปมาคี เป็นการเจียรระในรูปคล้ายสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดปลายมนในด้านกว้าง และปลายแหลมในด้านยาว เหมาะสำหรับการเจียรระในอัญมณีทุกประเภท

ขั้นตอนการเจียรระในพลอย ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ คือ (แผนภาพที่ 4.1)

- (1) การคัดเลือกและล้างพลอย เพื่อตรวจดูเนื้อพลอย คู่มือ กำหนดด้านที่ต้องการนำมาเป็นด้านหน้า
- (2) การฝนพลอย แต่งขนาดพลอย (โกนพลอย) เพื่อให้ได้รูปร่างคร่าว ๆ จากนั้นจึงนำเอาพลอยมาทำการตัดไม้ทวน เพื่อความสะดวกในการแต่งพลอย
- (3) การตัดเหลี่ยมพลอย ทำการเจียรขัดเงาตามเหลี่ยมด้านหน้าพลอย และทำด้านก้นพลอย จากนั้นก็ลึงริมและทำความสะอาดพลอย
- (4) การขัดเงาทุกเหลี่ยม เพื่อให้พลอยมีความสวยงาม

3.3 ตลาดอัญมณีและเครื่องประดับ

อัญมณีถือได้ว่าเป็นสินค้าส่งออกของภาคเหนือ นอกจากสินค้าประเภทข้าว น้ำตาล ผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป เสื้อผ้า ตำรับรูป ผลิตภัณฑ์จากไม้ และเซรามิก และอัญมณียังเป็นสินค้าที่ได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากนโยบายส่งเสริมการส่งออกส่วนรวมของประเทศ มีศักยภาพในการพัฒนา อีกทั้งเป็นฐานการค้าเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน จากความได้เปรียบทางภูมิเศรษฐกิจที่อยู่ระหว่างพม่า ลาวและไต้หวัน (ตอนใต้) สามารถพัฒนาการค้าชายแดนและการค้าผ่านรอยต่อของประเทศใกล้เคียง โดยอาศัยทั้งกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง และการสร้างความสัมพันธ์ระดับทวิภาคีกับประเทศเพื่อนบ้าน เป็นช่องทางพัฒนาภาคเหนือให้ เป็นฐานการผลิตและการค้าเพื่อผลิตส่งออก หรือนำเข้าวัตถุดิบจากประเทศเพื่อนบ้านเพื่อผลิตส่งออกไปประเทศอื่นๆ สามารถพัฒนาศักยภาพที่จะดึงดูดการลงทุนใหม่ๆ ทั้งจากภายในและต่างประเทศเพื่อเพิ่มการส่งออก (นิติต พันธมิตร, 2541 : 26) เนื่องจากเมืองหลักของภาคเหนือมีความพร้อมในโครงสร้างพื้นฐาน เช่น โครงข่ายถนน ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า โรงเรียนนานาชาติ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ไม่มีปัญหาด้านการจราจร มีผู้ประกอบการที่ตื่นตัวและปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงได้ค่อนข้างดี สำหรับตลาดทางด้านอัญมณีมีความจำเป็นต้องใช้แรงงานมีทักษะเพราะเป็นงานที่ใช้ความละเอียด มีวินัยในการทำงานเชิงช่างอุตสาหกรรมมากขึ้น อีกทั้งมีโครงสร้างพื้น

ฐานทางด้าน การส่งออก เช่น ค่าขนส่งการทำอากาศยานนานาชาติ ค่าแทนดำเนินการพิธีการ
 ศุลกากร บริษัทขนส่งทางอากาศ ศูนย์บริการทางการค้าต่างประเทศของสถาบันการเงิน รวมถึง
 การส่งออกในปัจจุบันสินค้าอัญมณีและเครื่องประดับมีมูลค่าการส่งออกสูงเป็นอันดับสามของสิน
 ค้าที่ไทยส่งออกทั้งหมดและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้น (วารสารเศรษฐกิจการพาณิชย์, 24 มี.ค.-เม.
 ย. 36 : 31)

ตารางที่ 3.1 มูลค่าการส่งออก อัญมณี และเครื่องประดับ ปี 2525-2540

ปี	มูลค่า (ล้านบาท)	อันดับของมูลค่าการส่งออก
2525	5,756.00	9
2526	7,248.60	6
2527	7,391.20	6
2528	8,600.10	6
2529	13,180.60	6
2530	19,827.50	4
2531	23,726.10	4
2532	28,082.50	3
2533	34,877.90	2
2534	38,393.18	2
2535	39,266.40	3
2536	43,494.90	3
2537	47,088.70	4
2538	52,498.60	5
2539	54,272.90	5
2540	55,622.60	6

ที่มา : สมาคมผู้ค้าอัญมณีไทยและเครื่องประดับ

และศูนย์สถิติการพาณิชย์ กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ พ.ศ. 2541

ตารางที่ 3.2 สินค้าส่งออก 10 อันดับของไทยช่วง 2537 – 2541

หน่วย : พันล้านบาท

อันดับที่	2537	2538	2539	2540	2541
1	เสื้อผ้าสำเร็จรูป 100.7	เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และ ส่วนประกอบ 131.2	เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วน ประกอบ 167.7	เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และ ส่วนประกอบ 220.3	เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และ ส่วนประกอบ 320.5
2	เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และ ส่วนประกอบ 94.6	เสื้อผ้าสำเร็จรูป 102.0	เสื้อผ้าสำเร็จรูป 79.9	เสื้อผ้าสำเร็จรูป 97.1	เสื้อผ้าสำเร็จรูป 123.1
3	กุ้งสดแช่เย็น /แช่แข็ง 49.2	ยางพารา 61.3	ยางพารา 63.4	แผงวงจรไฟฟ้า 75.8	ยางพารา 93.8
4	อัญมณี 47.1	แผงวงจรไฟฟ้า 58.2	แผงวงจรไฟฟ้า 56.5	ข้าว 65.1	ข้าว 86.8
5	แผงวงจรไฟฟ้า 45.3	รองเท้าและ ชิ้นส่วน 53.8	อัญมณี 54.3	ยางพารา 57.5	ยานพาหนะ อุปกรณ์และ ส่วนประกอบ 68.4
6	ยางพารา 41.8	อัญมณี 52.5	ข้าว 50.7	อัญมณี 55.6	อาหารทะเลกระป๋อง 68.0
7	รองเท้าและ ชิ้นส่วน 39.3	กุ้งสดแช่เย็น /แช่แข็ง 50.3	กุ้งสดแช่เย็น /แช่แข็ง 43.4	อาหารทะเล กระป๋อง 49.3	กุ้งสดแช่เย็น /แช่แข็ง 58.3
8	ข้าว 39.2	ผลิตภัณฑ์ พลาสติก 50.1	วิทยุ, โทรทัศน์ 34.6	ยานพาหนะ อุปกรณ์และ ส่วนประกอบ 46.4	วิทยุ, โทรทัศน์ 58.1
9	ยานพาหนะ อุปกรณ์และ ส่วนประกอบ 33.3	ข้าว 48.6	อาหารทะเล กระป๋อง 34.2	กุ้งสดแช่เย็น /แช่แข็ง 47.2	อัญมณี 57.4
10	อาหารทะเล กระป๋อง 32.0	อาหารทะเล กระป๋อง 33.3	รองเท้าและ ชิ้นส่วน 33.5	วิทยุ, โทรทัศน์ 43.6	ยางพารา 55.4

ที่มา : http://www.exim.go.th/main_facts6.htm

การส่งออกอัญมณีและเครื่องประดับในปี 2541 มีมูลค่าทั้งสิ้น 57,356.5 ล้านบาท (ตารางที่ 3.2) เพิ่มขึ้นจากปี 2540 ร้อยละ 3.1 แต่เมื่อคิดในรูปเงินหรือเหรียญสหรัฐฯ มีมูลค่า 1,386.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ลดลงร้อยละ 23.0 ทั้งนี้เนื่องจากภาวะวิกฤตในเอเชียได้แพร่ขยายออกไป มีผลให้ภาวะการค้าอัญมณีและเครื่องประดับของโลกชะลอตัว ประกอบกับไทยได้เปลี่ยนระบบอัตราแลกเปลี่ยนเงินบาทเป็นระบบลอยตัวเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2540 มีผลให้ค่าเงินบาทของไทยมีค่าลดลงอย่างมาก ทำให้ต้นทุนนำเข้าวัตถุดิบอัญมณี และโลหะมีค่าสูงขึ้น ขณะเดียวกันผู้ซื้อได้ต่อรองราคา ทำให้ราคาส่งออกซึ่งคิดเป็นเงินเหรียญสหรัฐฯของอัญมณีและเครื่องประดับลดลง มีผลให้มูลค่าการส่งออกอัญมณีและเครื่องประดับ (ในรูปเงินเหรียญสหรัฐฯ) ของไทยลดลงในทุกตลาดสำคัญ กล่าวคือ สหรัฐอเมริกา อิสราเอล เบลเยียม ญี่ปุ่น เยอรมนี และฮ่องกง ลดลงจากระยะเดียวกันของปี 2539 ร้อยละ 6.7 4.8 35.9 36.0 7.0 และ 68.5 ตามลำดับ

เพชร การส่งออกเพชรในปี 2541 มีมูลค่า 3,219.2 ล้านบาท ลดลงจากปี 2540 ร้อยละ 16.9 หรือมีมูลค่า 320.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ลดลงร้อยละ 40.2 ทั้งนี้เนื่องจากญี่ปุ่นและฮ่องกงก็ประสบกับภาวะเศรษฐกิจชะลอตัว รวมทั้งไทยต้องแข่งขันกับคู่แข่งที่มีต้นทุนแรงงานต่ำกว่าไทย เช่น อินเดีย ประกอบกับต้นทุนนำเข้าเพชรที่ยังไม่ได้เจียรในสูงขึ้นจากการที่ค่าเงินบาทลดลง ทำให้มูลค่าการนำเข้าเพชรจากไทยของตลาดสำคัญลดลงมา ได้แก่ เบลเยียม อิสราเอล ฮ่องกง ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา นำเข้าลดลงร้อยละ 36.3 6.9 74.4 43.2 ร้อยละ 49.3 ตามลำดับ

พลอยและไข่มุก การส่งออกพลอยและไข่มุกในปี 2541 มีมูลค่า 9,315.6 ล้านบาทลดลงจากปี 2540 ร้อยละ 3.4 (เป็นการส่งออกพลอยร้อยละ 98.8 ไข่มุก ร้อยละ 1.2) หรือมีมูลค่า 223.7 เหรียญสหรัฐฯ ลดลงร้อยละ 29.9 โดยเหตุที่การส่งออกพลอยและไข่มุกของไทยต้องเผชิญกับการแข่งขันจากคู่แข่งที่มีต้นทุนค่าจ้างแรงงาน ต่ำกว่าไทย เช่น อินเดีย และสาธารณรัฐประชาชนจีน ขณะเดียวกันไทยยังเริ่มขาดแคลนวัตถุดิบพลอย ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ ทำให้มีต้นทุนสูงขึ้นจากค่าเงินบาทที่ลดลง ตลาดสำคัญหลายตลาดจึงลดการนำเข้าจากไทยลง ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น สวิตเซอร์แลนด์ ฮ่องกง และเยอรมนี ลดลงร้อยละ 18.5 39.8 26.4 62.0 และ 11.9 ตามลำดับ ส่วนฝรั่งเศสยังนำเข้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.0 เพราะฝีมือในการเจียรในพลอยของไทยยังเป็นที่ต้องการของตลาดอยู่

เครื่องประดับ(แท้) การส่งออกเครื่องประดับในปี 2541 มีมูลค่า 31,764.5 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2540 ร้อยละ 14.9 แต่คิดในรูปเงินหรือเหรียญสหรัฐฯมีมูลค่า 768.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ลดลงร้อยละ 11.2 เพราะแม้ว่า สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร สวิตเซอร์แลนด์ และฝรั่งเศส จะนำเข้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.6 23.1 5.7 และ 2.0 ตามลำดับ เพราะสินค้าของไทยมีคุณภาพและรูปแบบเป็นที่ต้องการของตลาด รวมทั้งการที่ค่าเงินบาทของไทยที่ลดลงมากทำให้ราคาสินค้าไทยในรูปเงินเหรียญสหรัฐฯลดต่ำลง เครื่องประดับของไทยจึงสามารถแข่งขันดีขึ้น ในตลาดต่างประเทศ แต่เนื่องจากญี่ปุ่นและฮ่องกง

ประสิทธิภาพเศรษฐกิจขบเซา และไทยต้องแข่งขันกับคู่แข่งที่มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่าทั้งด้านค่าจ้างแรงงานและวัตถุดิบ รวมทั้งต้นทุนการนำเข้าวัตถุดิบอัญมณีและโลหะมีค่าเพิ่มขึ้นจากค่าเงินบาทที่ลดลง ทำให้ตลาดสำคัญหลายตลาดนำเข้าลดลงอาทิเช่น เยอรมนี ญี่ปุ่น และฮ่องกง นำเข้าลดลงร้อยละ 8.4 31.4 และ 65.1 ตามลำดับ ขณะเดียวกันราคาส่งออกที่ลดลงจากการต่อรองราคารามูลค่าส่งออก ที่เป็นเงินเหรียญสหรัฐจึงลดลง

เครื่องประดับอัญมณีเทียม (เครื่องประดับแฟชั่น) การส่งออกเครื่องประดับอัญมณีเทียมในปี 2541 มีมูลค่า 2,553.0 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2540 ร้อยละ 33.7 แต่เมื่อคิดในรูปเงินเหรียญสหรัฐมีมูลค่า 62.1 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ลดลงร้อยละ 0.3 เพราะถึงแม้ว่าตลาดนำเข้าสำคัญหลายตลาดจะนำเข้าเพิ่มขึ้น อาทิเช่น สหรัฐอเมริกา ลิกเตนสไตน์ เบลเยียม และเยอรมนี เป็นต้น แต่ฝรั่งเศส ซึ่งเป็นตลาดส่งออกเครื่องประดับอัญมณีเทียมที่สำคัญของไทยเป็นอันดับสอง มีสัดส่วนการนำเข้าร้อยละ 19.4 ของการส่งออกเครื่องประดับอัญมณีเทียมทั้งหมดของไทย และตลาดอื่นๆ อีกหลายตลาด นำเข้าเครื่องประดับอัญมณีเทียมจากไทยลดลงมาก เนื่องจากต้นทุนวัตถุดิบนำเข้าและค่าจ้างแรงงานสูงขึ้น ทำให้ราคาสินค้าสูงขึ้น แม้ค่าเงินบาทจะอ่อนตัวลงทำให้ราคาสินค้าลดลงบ้างแล้วก็ตาม แต่ไทยต้องแข่งขันกับคู่แข่งที่มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่า ได้แก่ สาธารณรัฐประชาชนจีน และเกาหลีใต้ที่มีค่าเงินวอนลดลงเช่นกัน รวมทั้งราคาส่งออกที่ลดลงจากการต่อรองราคาหลังการลดค่าเงินบาท มูลค่าส่งออกเครื่องประดับอัญมณีเทียม ในรูปเงินเหรียญสหรัฐฯ จึงลดลง

อัญมณีสังเคราะห์ การส่งออกอัญมณีสังเคราะห์ในปี 2541 มีมูลค่า 504.2 ล้านบาท ลดลงจากปี 2540 ร้อยละ 3.9 หรือมีมูลค่า 12.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ลดลง ร้อยละ 30.6 เพราะแม้ว่าตลาดออสเตรเลีย เยอรมนี และอิตาลี ยังสามารถขยายตัวได้ดี จากการที่ค่าเงินบาทที่ลดลง ทำให้ความสามารถในการแข่งขันด้านราคาของไทยเพิ่มขึ้น แต่เนื่องจากต้องประสบกับการแข่งขันสูง โดยเฉพาะจากสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งมีต้นทุนการผลิตด้านแรงงานที่ต่ำกว่า ทำให้ตลาดสำคัญทั้งสหรัฐอเมริกา และ สิงคโปร์ลดการนำเข้าจากไทยลง ร้อยละ 47.3 และ 55.4 ตามลำดับ (กองวิจัยสินค้า กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, 2542)

ประเทศคู่ค้าที่สำคัญของไทย ได้แก่ สหรัฐอเมริกา (ร้อยละ 29 ของการส่งออกทั้งหมด) ประชาคมยุโรป (ร้อยละ 26) และญี่ปุ่น (ร้อยละ 19) ทั้ง 3 ตลาดนี้มีสัดส่วนประมาณร้อยละ 74 ของมูลค่าที่ไทยส่งออกทั้งหมด รองลงมาได้แก่ ฮ่องกง สวิตเซอร์แลนด์ อิสราเอล และสิงคโปร์ ตามลำดับ ฐานะการแข่งขันในตลาดของไทยนั้น ประเทศไทยจัดเป็นประเทศผู้นำทางการส่งออกพลอยประเทศหนึ่งของโลก และมีแนวโน้มการขยายตัวอย่างรวดเร็ว เนื่องจากในช่วงที่ผ่านมา มีปัจจัยที่เอื้ออำนวยหลายประการที่ส่งผลให้ประเทศไทยเป็นผู้นำทางการค้าอัญมณีและเครื่องประดับ คือ

1. แรงงานฝีมือที่มีประสิทธิภาพ และอัตราค่าจ้างค่อนข้างต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่ปัจจุบันอัตราค่าจ้างค่อนข้างสูง เมื่อเทียบกับประเทศที่กำลังส่งเสริมการลงทุนด้านอุตสาหกรรมในภูมิภาคนี้ เช่น จีน อินโดนีเซีย เวียดนาม เป็นต้น

2. ความต้องการอัญมณีและเครื่องประดับอยู่ในระดับสูงโดยเฉพาะตลาดต่างประเทศ

3. การสนับสนุนของภาครัฐบาลในด้านการผลิต การส่งออกและการแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ รวมทั้งการส่งเสริมการลงทุนจาก BOI

ตารางที่ 3.3 สถิติการนำเข้าและส่งออกอัญมณีและเครื่องประดับมูลค่าการค้า ปี 2541 (มก. - ธค.)

มูลค่า	ล้านบาท	เพิ่ม/ลด(%)	ล้าน US\$	เพิ่ม/ลด(%)
มูลค่าการค้า	95,258.5	3.5	2,296.6	-24.1
ส่งออก	57,356.5	3.1	1,386.9	-23.0
นำเข้า	37,902.0	4.1	909.7	-25.7
ดุลการค้า	19,454.5	1.3	477.2	-17.0

ที่มา : สมาคมผู้ค้าอัญมณีไทยและเครื่องประดับ และศูนย์สถิติการพาณิชย์
กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ พ.ศ. 2541

ตารางที่ 3.4 ตลาดส่งออกสำคัญปี 2541

มูลค่าการส่งออก	ล้านบาท	เพิ่ม/ลด(%)	ล้าน US\$	เพิ่ม/ลด(%)	สัดส่วน(%)
รวมมูลค่าการส่งออก	57,356.5	3.1	1,386.9	-23.0	100.0
1. สหรัฐอเมริกา (USA)	16,754.7	23.4	407.9	-6.7	29.4
2. อิสราเอล (ISRAEL)	6,232.4	26.7	152.0	-4.8	11.0
3. เบลเยียม (BELGIUM)	5,571.0	-11.0	134.7	-35.9	9.7
4. ญี่ปุ่น (JAPAN)	5,348.9	-11.7	129.3	-36.0	9.3
5. ฮองกง (HONGKONG)		3,756.6	-57.5	85.5	-68.5 6.2
6. เยอรมนี (GERMANY)		3,694.7	23.8	89.9	-7.0 6.5
7. อื่นๆ (OTHERS)		15,998.1	23.1	387.5	-8.4 27.9

ที่มา : สมาคมผู้ค้าอัญมณีไทยและเครื่องประดับ

และศูนย์สถิติการพาณิชย์ กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ พ.ศ. 2541

3.4 ปัญหาและอุปสรรคของอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ

แม้ว่าภาครัฐบาลจะได้ให้การส่งเสริมและสนับสนุนอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับในด้านต่าง ๆ มาโดยตลอด เป็นผลให้มูลค่าการส่งออกอัญมณีและเครื่องประดับมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นมากก็ตาม แต่ปัจจุบันก็ยังเป็นปัญหาที่สำคัญและสมควรได้รับการพิจารณาแก้ไขเพื่อให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการค้าอัญมณีแห่งหนึ่งของโลกให้ได้ในอนาคตอันใกล้นี้ ปัญหาดังกล่าวได้แก่

1. ปัญหาปริมาณ และความสมบูรณ์ของวัตถุดิบเริ่มลดลงและขาดแคลน เช่น พลอย ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องนำเข้าจากต่างประเทศเพื่อให้พอเพียงกับความต้องการที่เพิ่มขึ้น ดังนั้นภาครัฐบาลและเอกชนควรจะร่วมกันพิจารณหาแหล่งวัตถุดิบ เนื่องจากแหล่งแร่ทั่วไปมีขนาดเล็กจึงไม่ค่อยมีการขยายกิจการ นอกจากนั้นผู้ทำธุรกิจเหมืองแร่มีเงินทุนจำกัด ทำให้ไม่อาจซื้อเครื่องจักรที่ทันสมัยมาทำการขยายการผลิต ผลของการสำรวจแหล่งแร่เป็นเพียงการคาดคะเน ยังหาปริมาณสำรองที่แท้จริงไม่ได้ แร่บางชนิด เช่น วุลแฟรม ไม่อาจคาดคะเนปริมาณสำรองได้ในปัจจุบันการสำรวจแหล่งแร่อาจทำได้โดยมีประสิทธิภาพ โดยศึกษาจากแผนที่ธรณีวิทยา ร่วมกับการสำรวจทางธรณีเคมี ธรณีฟิสิกส์ และภาพถ่ายทางอากาศ ซึ่งจะทำการสำรวจหาแหล่งแร่ ทำให้ได้รวดเร็วและลดค่าใช้จ่ายได้มาก รวมถึงแหล่งแร่หลายชนิดอยู่ในเขตป่าสงวน อันเป็นอุปสรรคต่อการสำรวจและเปิดทำเหมืองแร่ให้เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของประเทศเพราะยังติดขัดด้วยกฎหมายป่าไม้อยู่ ควรที่จะได้มีการแก้ไขให้มีการร่วมมือกันในหน่วยราชการที่รับผิดชอบงานที่เกี่ยวข้อง ฉะนั้นควรที่จะได้มีการแสวงหาผู้ทางการไปทำธุรกิจเหมืองพลอยแหล่งอัญมณีใหม่ ที่ยังอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแร่ธาตุธรรมชาติ เช่น แอฟริกา และเวียตนาม เป็นต้น (กรมการสนเทศกระทรวงพาณิชย์, 2515 : 96)

2. ปัญหาอัตราอกรนำเข้าวัตถุดิบบางชนิด เช่น ไข่มุก เงิน ผงเพชร พลอยเทียม และมุกเทียม มีอัตราอกรค่อนข้างสูง อย่างไรก็ตามในเรื่องนี้ คณะกรรมการพิทักษ์อัตราศุลกากรได้พิจารณาเห็นควรที่จะปรับลดอกรลง และขณะนี้อยู่ในระหว่างดำเนินการของกระทรวงการคลังที่จะประกาศใช้ต่อไป

3. ปัญหาการขาดแคลนแรงงานที่มีฝีมือ เนื่องจากอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ส่งผลให้เกิดความต้องการช่างเจียรไน ช่างออกแบบและช่างประกอบตัวเรือนที่มีฝีมือเพิ่มขึ้น แต่บุคลากรที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมด้วยเหตุนี้ภาครัฐบาลและเอกชน จึงได้ร่วมกันจัดตั้งโครงการร่วมมือผลิตบัณฑิตทางอัญมณีและเครื่องประดับในสาขาต่าง ๆ เพิ่มขึ้น โครงการดังกล่าวได้เริ่มดำเนินการแล้วตั้งแต่ปี 2535

4. ปัญหาระบบการจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มในการนำเข้าวัตถุดิบ โดยวิธีการชำระด้วยเงินสด แม้ว่า ในทางปฏิบัติผู้ประกอบการผลิตเพื่อการส่งออกสามารถขอคืนเงินในระบบภาษีมูลค่าเพิ่มจากการนำเข้าวัตถุดิบได้ แต่ต้องใช้ระยะเวลาประมาณ 6-7 เดือน จึงเป็นภาระสำหรับผู้ประกอบการในด้านเงินทุนหมุนเวียน ซึ่งมีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับเป็นอย่างมาก ในเรื่องนี้ภาครัฐบาลได้แก้ไข ปรับปรุงวิธีการคืนเงินให้รวดเร็วยิ่งขึ้นแล้ว โดยในปัจจุบันจะใช้เวลา ประมาณ 4 เดือน (วารสารเศรษฐกิจการพาณิชย์, 24:240 มี.ค.-เม.ย. 36 : 33)

5. ปัญหาเงินทุนในการทำเหมืองแร่ กิจการเหมืองแร่เป็นธุรกิจที่ต้องใช้ทุนรอนมาก ปัจจุบันธุรกิจเหมืองแร่ส่วนใหญ่เป็นไปในรูปการร่วมทุนระหว่างญาติมิตรหรือระหว่างสมาชิกในครอบครัวซึ่งมีกำลังทุนจำกัด และไม่อาจขยายกิจการได้อย่างกว้างขวางเท่าที่ควร

6. ปัญหาการคมนาคมขนส่ง โดยที่แหล่งแร่ส่วนใหญ่อยู่ห่างไกลจากการคมนาคม ทั้งองค์ประกอบพื้นฐานโดยส่วนรวม (infra-structure) ด้านอุตสาหกรรมเหมืองแร่ในปัจจุบันยังไม่สะดวกต่อภาวะการผลิตและยังเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ต้นทุนในการผลิตสูง ซึ่งควรต้องหาทางแก้ไขปรับปรุงต่อไป

7. ปัญหาสถาบันการเงินเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมแร่ รัฐบาลควรสนับสนุนให้มีสถาบันการเงินเพื่อกิจการอุตสาหกรรม คอยสนับสนุนแก่ผู้มีความประสงค์ลงทุนในเรื่องดังกล่าว

8. ปัญหาการผลิตเครื่องประดับ ควรให้มีการออกแบบให้ทันสมัย และตรงกับรสนิยมของแต่ละตลาดให้มากขึ้น ในปัจจุบันฝีมือการออกแบบของไทยเริ่มเป็นที่ยอมรับกันบ้างแล้ว แต่ยังมีปัญหาในด้านคุณภาพของตัวเรือนโลหะมีค่าในสัดส่วนที่ไม่ได้มาตรฐานที่ได้ระบุไว้ โดยเฉพาะทองคำ ซึ่งส่วนใหญ่ลักลอบนำเข้ามาและมีการเจือปนทำให้ความบริสุทธิ์ลดลง ประกอบกับขณะที่การซื้อทองจากบริษัทผู้นำเข้ายังมีขึ้นตอนยุ่งยาก จึงทำให้มีการลักลอบและเจือปนกันมากขึ้น (ศูนย์เศรษฐกิจอุตสาหกรรมภาคเหนือ, 2533 : 26)

3.5 โครงสร้างอุตสาหกรรมเศรษฐกิจภาคเหนือ

ลักษณะทั่วไป

ภาคเหนือประกอบด้วย 17 จังหวัด 179 อำเภอและ 15 กิ่งอำเภอ มีพื้นที่ 106 ล้านไร่ (169,600 ตร.กม) หรือประมาณ 1 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ส่วนใหญ่เป็นป่าเขา มีพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 29.4 ล้านไร่ หรือ 1 ใน 5 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งประเทศ

ณ สิ้นปี 2541 ภาคเหนือมีประชากรจำนวน 12.2 ล้านคน หรือ 1 ใน 5 ของประชากรทั้งประเทศ จังหวัดที่มีประชากรมากกว่า 1 ล้านคน คือ เชียงใหม่ เชียงราย นครสวรรค์และเพชรบูรณ์

รายได้เฉลี่ยต่อหัว ปี 2539 จำนวน 37,878 บาท ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยทั้งประเทศ 76,634 บาท ต่ำกว่าทุกภาค ยกเว้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

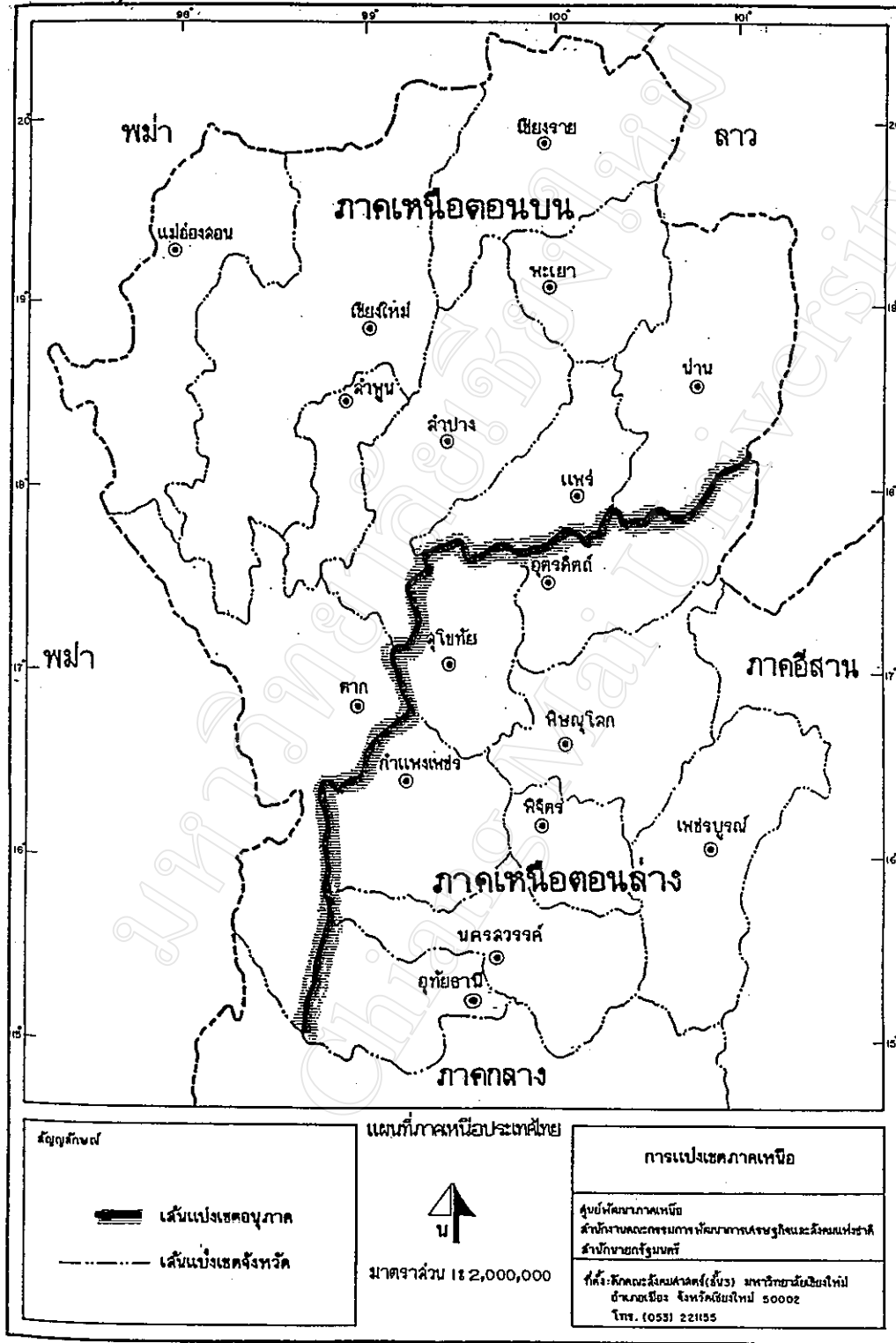
โครงสร้างเศรษฐกิจ (แผนภาพที่ 3.1)

ภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย 9 จังหวัด ได้แก่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน พะเยา น่าน แพร่ ลำปางและตาก มีพื้นที่ประมาณร้อยละ 60 ของพื้นที่ภาคเหนือ ซึ่งกว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่ภาคเหนือตอนบนเป็นป่าเขา มีพื้นที่เหมาะกับการเพาะปลูกไม่ถึงร้อยละ 15 และมีทรัพยากรทางด้านท่องเที่ยวและลักษณะภูมิอากาศที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาพักผ่อนและพำนักอาศัย เป็นครั้งคราวและถาวร ทำให้ธุรกิจบริการ เช่น ธุรกิจโรงแรม รีสอร์ท และของที่ระลึก เป็นสาขาเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคเหนือตอนบน และเป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้าที่สำคัญ ทั้งจากโรงไฟฟ้าพลังน้ำ และไอน้ำจากเขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก และอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปางตลอดจนมีแร่ธาตุ เช่น แร่สังกะสี ลิกไนต์ หินปูน และดินขาวอุดมสมบูรณ์ ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่อง เช่น อุตสาหกรรมเซรามิก ปูนซีเมนต์ และโรงงานถลุงแร่สังกะสีเป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นประตูการค้าชายแดนกับประเทศพม่า ลาว และจีน(ตอนใต้)

จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจทุกด้านของภาคและของภาคเหนือตอนบน มีสัดส่วนการผลิตประมาณ 1 ใน 5 ของผลิตภัณฑ์ภาค มีจำนวนสาขาธนาคารพาณิชย์สูงสุดเป็นอันดับสามของประเทศ เงินฝากและเงินให้สินเชื่อ สูงประมาณ 1 ใน 3 ของเงินฝากและสินเชื่อทั้งภาค

ภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วย 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย อุตรดิตถ์ นครสวรรค์ เพชรบูรณ์และอุทัยธานี มีพื้นที่ติดต่อกับภาคกลางพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูก เป็นแหล่งผลิตและค้าข้าวและพืชไร่สำคัญของประเทศ การผลิตขึ้นกับพืชผลไม่กึ่งชนิด เช่น ข้าว อ้อยและข้าวโพด และขึ้นกับสภาพดินฟ้าอากาศ อุตสาหกรรมส่วนใหญ่ในภาคเหนือตอนล่างเป็นอุตสาหกรรม เกี่ยวเนื่องกับการเกษตรเช่นอุตสาหกรรมน้ำตาลในจังหวัด นครสวรรค์ กำแพงเพชร อุตรดิตถ์และพิษณุโลก อุตสาหกรรมเครื่องจักรกลการเกษตรในจังหวัด พิษณุโลกและนครสวรรค์ โรงสีข้าว ในจังหวัดพิจิตร พิษณุโลก และนครสวรรค์ นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถานทางประวัติศาสตร์

แผนภาพที่ 3.1 แผนที่การแบ่งเขตภาคเหนือของประเทศไทย



ผลิตภัณฑ์ภาคเหนือ (Gross Regional Product : GRP) ตามราคาตลาดปี 2539 มีมูลค่า 422.3 พันล้านบาท หรือร้อยละ 10 ของผลิตภัณฑ์ในประเทศ (GDP) การผลิตบางสาขามีความสำคัญต่อประเทศ เช่นสาขาเหมืองแร่และเกษตรกรรม ผลผลิตทั้งสองสาขาคิดเป็นร้อยละ 22.7 และร้อยละ 17.4 ของผลผลิตสาขาเหมืองแร่และเกษตรกรรมของประเทศ ตามลำดับภาคเหนือเป็นแหล่งทรัพยากรแร่ธาตุสำคัญของประเทศเช่น ถ่านหินลิกไนต์ หินปูนและดินขาวที่จังหวัดลำปาง แร่สังกะสีที่จังหวัดตาก น้ำมันดิบที่จังหวัดกำแพงเพชร เป็นต้น และเป็นแหล่งผลิตข้าวและพืชไร่ที่สำคัญพืชผลสำคัญของภาคเหนือ เช่น ถั่วเหลือง ข้าวโพด ข้าว และอ้อยมีปริมาณผลผลิตไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสี่ของผลผลิตทั้งประเทศ ขณะที่พืชสำคัญอื่น เช่น ลำไย ลิ้นจี่ กระเทียม ใบบัวบกเวอร์จิเนีย และเบอร์เลย์ หอมแดงและหอมหัวใหญ่ เกือบทั้งหมดผลิตในภาคเหนือ นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งต้นน้ำของภาคกลางกรุงเทพฯและปริมณฑล

สภาพแรงงาน

สิ้นปี 2541 ประชากรภาคเหนือมีกำลังแรงงานประมาณ 6.3 ล้านคน ร้อยละ 60 อยู่ในภาคการเกษตรอัตราค่าจ้างขั้นต่ำวันละ 130 บาท ยกเว้นจังหวัดเชียงใหม่วันละ 140 แรงงานของภาคเหนือบางส่วนไปทำงานที่ส่วนกลางและต่างประเทศ ได้แก่ ใต้หวัน สิงคโปร์ บรูไน และอิสราเอล เป็นต้น แรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาทำงานทดแทนในการตัดอ้อย และมีเงินโอนจากต่างประเทศเข้ามาปีละประมาณ 3,000 ล้านบาท

ภาคการเงิน

ภาคเหนือมีสาขาธนาคารพาณิชย์เปิดบริการมากที่สุด รองจากกรุงเทพฯ และปริมณฑล ณ สิ้นปี 2541 มีสาขาธนาคารพาณิชย์เปิดดำเนินการ 523 สาขา หรือร้อยละ 14 ของสาขาธนาคารพาณิชย์ของทั้งประเทศ เกือบร้อยละ 60 อยู่ในภาคเหนือตอนบน โดยกระจุกตัวในอำเภอเมือง ขณะที่บริเวณภาคเหนือตอนล่างจะกระจายตัวในเขตอำเภอรอบนอก เงินฝากและเงินให้สินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ ณ สิ้นปี 2541 มีจำนวน 264.0 พันล้านบาท และ 219.8 พันล้านบาท หรือร้อยละ 6 และร้อยละ 4 ของเงินฝากและสินเชื่อธนาคารพาณิชย์ทั้งประเทศตามลำดับ

ภาวะการมีงานทำ

ณ สิ้นเดือนธันวาคม 2541 ภาคเหนือมีผู้อยู่ในกำลังแรงงาน (อายุ 13 ปีขึ้นไปและพร้อมที่จะทำงาน) 6.33 ล้านคน เพิ่มขึ้นจากปีก่อนร้อยละ 0.6 จากสถานการณ์เศรษฐกิจที่หดตัวทำให้มีการจ้างงานในภาคเอกชนลดลงร้อยละ 1.9 ทำให้การว่างงานเพิ่มขึ้นกว่า 2 เท่าตัวโดยเป็นการว่างงานใน

ส่วนของนอกภาคเกษตรเป็นสำคัญ โดยเฉพาะภาคก่อสร้างและภาคอุตสาหกรรม การว่างงานเพิ่มขึ้นร้อยละ 53.1 และร้อยละ 21.1 ของผู้ว่างงานทั้งหมดอย่างไรก็ตาม แรงงานในภาคเหนือที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศในปีเพิ่มขึ้นจึงช่วยบรรเทาปัญหาการว่างงานของภาคเหนือ ได้ระดับหนึ่ง

อัตราค่าจ้างขั้นต่ำ

อัตราค่าจ้างขั้นต่ำของภาคเหนือปี 2541 มีการปรับเพิ่มขึ้นและมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2541 เป็นต้นไป โดยจังหวัดเชียงใหม่มีอัตราค่าจ้างขั้นต่ำวันละ 140 บาทหรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.2 ส่วนจังหวัดอื่น ๆ 16 จังหวัดในภาคเหนือ อัตราจ้างขั้นต่ำวันละ 130 บาทหรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.6

ปัญหาความยากจนในภาคเหนือ

ปัญหาความยากจนของภาคเหนือยังมีอยู่เช่นเดียวกับภาคอื่นของประเทศ แต่มีแนวโน้มดีขึ้นบ้างในช่วงหลังจากผลของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ขยายตัวต่อเนื่องกันมา (ตารางที่ 3.5) ทั้งนี้ จากการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่าประชากรในภาคเหนือที่มีระดับการครองชีพต่ำกว่าเส้นความยากจน (รายได้ต่ำกว่า 805 บาทต่อคนต่อเดือน) มีแนวโน้มลดลงลำดับจากร้อยละ 32.0 จากประชากรทั้งภาคเมื่อปี 2531 เหลือร้อยละ 22.6 เมื่อปี 2535 เหลือร้อยละ 11.2 และเมื่อปี 2539 ตัวเลขล่าสุดลดลงเหลือร้อยละ 9.2 ในไตรมาสสองของปี 2541 ในขณะที่สัดส่วนความยากจนเฉลี่ยของประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 11.4 เมื่อปี 2539 เป็นร้อยละ 12.4 ในไตรมาสสองของปี 2541 หลังวิกฤตเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตามประชากรที่มีระดับการครองชีพต่ำกว่าเส้นความยากจนของภาคเหนือยังมีจำนวนสูงถึง 1.02 ล้านคน จังหวัดลำพูนเป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนประชากรที่อยู่ต่ำกว่าเส้นความยากจนต่ำที่สุดของภาคเหนือประมาณร้อยละ 5.3 ของประชากร ขณะที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีปัญหาความยากจนรุนแรงที่สุดของภาคและของประเทศ โดยในปี 2539 มีประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่อยู่ต่ำกว่าเส้นความยากจนสูงถึงร้อยละ 43.1 รองลงมาได้แก่จังหวัดน่านและพะเยามีสัดส่วนเท่ากับร้อยละ 24.3 และร้อยละ 16.0 สูงเป็นอันดับที่ 13 และ 21 ของประเทศ

เมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น ประชากรในภาคเหนือสามารถก้าวหลุดพ้นจากเส้นความยากจนได้จำนวนมากกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้และภาคกลาง ภาคที่มีปัญหาความยากจนรุนแรงที่สุดในประเทศ ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยในไตรมาสที่สองปี 2541 มีสัดส่วนประชากรที่อยู่ต่ำกว่าเส้นความยากจนร้อยละ 15.0 ถึงร้อยละ 22.7 รองลงมา ได้แก่ ภาคใต้ร้อยละ 15.0 และภาคกลางร้อยละ 9.7

แนวทางในการแก้ไขปัญห

การแก้ความยากจนดังกล่าว อาจกระทำได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว กล่าวคือในระยะสั้น ทาง การต้องพยายามบรรเทาภาวะความยากจน โดยอย่างน้อยต้องพุงระดับความเป็นอยู่ของคน กลุ่มนี้มีให้ต่ำกว่าที่เป็นอยู่ เช่น จัดสรรงบประมาณให้ประชาชนผู้ด้อยโอกาสโดยตรงในรูปของการ มีงานทำและโครงการสาธารณสุขและโภชนาการ ส่งเสริมให้เกิดการประกอบอาชีพเสริม ส่งเสริม การผลิตและกระจายสินค้าเกษตรให้หลากหลายขึ้น ส่วนในระยะยาว ทาง การต้องมุ่งขจัดความยาก จนโดยสนับสนุนการกระจายรายได้ควบคู่กับการเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งด้านการศึกษาและสาธารณสุข โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาสให้มีศักยภาพในการปรับตนเองได้ ทันกับการพัฒนาประเทศ

โอกาสและศักยภาพในการพัฒนาที่สำคัญของภาคเหนือ

ภาคเหนือมีศักยภาพในการพัฒนา มีพื้นฐานความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน ขนาดของพื้นที่ และประชากรของภาคเหนือค่อนข้างใหญ่คิดเป็น 1 ใน 3 และ 1 ใน 5 ของประเทศ ตามลำดับ แม้ ผลิตภัณฑ์ภาคเหนือ(GRP) เท่ากับประมาณ 1 ใน 10 ของประเทศ แต่จำนวนประชากรที่มีระดับการ ครอบงำเหนือระดับเส้นความยากจน มีสัดส่วนสูงกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือภาคใต้ และภาค กลาง ประกอบกับปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ที่มีชายแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายการพัฒนาของประเทศเพื่อนบ้านที่มีลักษณะเปิดกว้างขึ้น ก่อให้เกิดโอกาสในการ พัฒนาด้านต่าง ๆ ในภาคเหนือดังนี้

1. การขยายความร่วมมือด้านการพัฒนากับประเทศเพื่อนบ้านที่มีพื้นที่ชายแดนติดต่อกับ ภาคเหนือตอนบน ได้แก่ ประเทศพม่าและลาว ซึ่งสามารถเชื่อมต่อไปถึงมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐ ประชาชนจีน ทำให้มีโอกาสในการพัฒนาในด้านการผลิต การค้า การท่องเที่ยวและการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ในลักษณะเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อาทิ

- การขยายฐานการผลิตอุตสาหกรรมโดยใช้ทรัพยากร วัตถุดิบจากภาคเหนือและ ประเทศเพื่อนบ้าน

- การขยายธุรกิจการท่องเที่ยว เชื่อมโยงระหว่างประเทศโดยใช้ภาคเหนือเป็นจุดแวะ พักของนักท่องเที่ยวก่อนเข้าสู่ประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะจีน

- การพัฒนาการคมนาคมขนส่ง โดยทางอากาศสามารถใช้ท่าอากาศยานเชียงใหม่ เป็น ฐานเข้าสู่ทางตอนใต้ของจีน เช่น มณฑลเสฉวน และใช้ท่าอากาศยานเชียงรายเป็นฐานเข้าสู่เมือง เชียงรุ่งเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา พัฒนาโครงข่ายคมนาคมขนส่งทางถนนเชื่อมโยงกับลาว

ทางจังหวัดเชียงรายและน่าน รวมทั้งพัฒนาการคมนาคมขนส่งในแม่น้ำโขงให้เป็นการขนส่งระหว่างประเทศ

- การเป็นศูนย์กลางพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยภาคเหนือมีสถาบันการศึกษาที่มีความพร้อมในการพัฒนาวิชาความรู้ให้แก่บุคคลในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน

- การเป็นศูนย์กลางทางด้านการค้าและบริการ โดยจังหวัดเชียงใหม่มีความพร้อมที่จะเป็นที่ตั้งของศูนย์กลาง และเครือข่ายระหว่างประเทศเป็นศูนย์กลางทางด้านบริการสาธารณสุข และการเงินของภูมิภาค และสามารถพัฒนา จังหวัดตากให้เป็นศูนย์กลางด้านการค้าระหว่างประเทศกับพม่า บังกลาเทศและอินเดีย และสามารถเชื่อมโยงกับตลาดประเทศลาว เวียดนาม ผ่านภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือเชื่อมโยงกับลาว พม่า จีนตอนใต้ ผ่านภาคเหนือตอนบน

2. ภาคเกษตรกรรมของภาคเหนือมีศักยภาพและโอกาสค่อนข้างสูงที่จะปรับการผลิตภาคเกษตรให้กระจายสู่พืชที่มีมูลค่าการผลิตสูงตลอดจนปรับกระบวนการผลิตสู่การเกษตรแบบธรรมชาติหรือเกษตรปลอดภัย เพื่อสนองตอบตลาดภายในและตลาดต่างประเทศทั้งในรูปของผักผลไม้ ดอกไม้สดและการแปรรูปพืชผลเกษตรเบื้องต้น เช่น การแช่แข็งและการอบแห้ง เป็นต้น

3. ภาคเหนือมีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรเหมืองแร่ เช่น ถ่านหินลิกไนต์ ดินขาว หินแกรนิต หินปูน สังกะสี ยิปซัม เป็นต้น

4. ภาคเหนือมีสภาพอากาศที่มีความชื้นต่ำเหมาะสมกับอุตสาหกรรมบางประเภท เช่น อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์

5. ภาคเหนือตอนบนมีศักยภาพสูง ในการเป็นศูนย์กลางการผลิตและจำหน่ายอัญมณี จากความพร้อมด้านฝีมือแรงงาน⁴ และการขนส่งทางอากาศ โดยสามารถนำเข้าวัตถุดิบมาจากต่างประเทศทั้งประเทศเพื่อนบ้านและแหล่งอื่น ๆ ประกอบกับปัจจัยด้านการตลาดที่เป็นตลาดการท่องเที่ยว

6. เมืองหลักของภาคเหนือตอนล่าง เช่น นครสวรรค์ซึ่งอยู่ในเขตส่งเสริมลงทุนเขต 3 และอยู่ห่างจากท่าเรือกรุงเทพเพียง 240 กม. แต่มีความพร้อมทางด้านโครงสร้างพื้นฐานกว่าบางจังหวัดในเขต 2 รวมทั้งเป็นแหล่งสำคัญของวัตถุดิบพืชผลเกษตรและสามารถเชื่อมต่อกับภาคอื่น ๆ ได้สะดวก จึงเป็นจังหวัดที่จะเป็นฐานรองรับการขยายฐานการผลิตจากภาคกลาง

7. ความพร้อมของเมืองศูนย์กลางความเจริญภาคเหนือ มีเมืองศูนย์กลางการค้าและบริการเป็นฐานสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ คือ เชียงใหม่-เชียงราย-ลำปาง และพิษณุโลก-นครสวรรค์-

⁴ ศุภิช สุภลาศัย และศุภมาส พยัคฆพันธ์: รายงานฉบับสมบูรณ์เรื่องสู่ทางในการส่งออกและผลกระทบจากการมีเขตเสรีอาเซียน (อุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ) : สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2539 หน้า 1

ตาก เมืองเหล่านี้มีความพร้อมทางด้านบริการพื้นฐานต่าง ๆ เช่นระบบเครือข่ายคมนาคม และการสื่อสาร สำหรับจังหวัดเชียงใหม่และเชียงรายยังมีบริการพื้นฐานสำคัญคือ สนามบินนานาชาติ รวมทั้งโรงเรียน นานาชาติ และสถานกงสุลในจังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้น ภาคเหนือโดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ จึงมีศักยภาพการเหมาะกับการเป็นศูนย์กลางการประชุม สัมมนา และฝึกอบรมทางธุรกิจ ระดับนานาชาติ

การค้าต่างประเทศ

กระทำใน 2 ลักษณะคือ การค้าระหว่างประเทศผ่านด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่ และการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยมูลค่ากว่าร้อยละ 85 เป็นการค้าผ่านด่านท่าอากาศยาน ส่วนใหญ่เป็นธุรกรรมการค้าของอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ในนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ ส่วนการค้าชายแดนเป็นการค้ากับพม่า ลาว และจีน (ตอนใต้) โดยร้อยละ 90 เป็นการค้ากับพม่า สินค้าออก ส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภค ยางรถยนต์และวัสดุก่อสร้าง ส่วนสินค้านำเข้า ได้แก่ โค กระบือ อัญมณีและไม้แปรรูป เป็นสำคัญ

ตารางที่ 3.5 รายได้เฉลี่ยต่อคนในภาคเหนือ

หน่วย : บาทต่อปี

	2536	2537	2538	2539	2540P
ภาคเหนือตอนบน	27,675	31,119	34,711	38,021	39,107
เชียงใหม่	39,736	44,695	49,653	54,317	57,015
เชียงราย	23,475	26,407	28,267	30,049	29,682
แม่ฮ่องสอน	21,907	25,270	28,701	31,508	33,970
ลำพูน	43,501	48,504	54,247	61,205	60,953
พะเยา	19,978	21,948	25,257	28,167	28,420
น่าน	19,793	22,143	25,882	28,524	29,022
แพร่	18,721	21,243	23,860	25,819	26,106
ลำปาง	32,691	36,303	40,368	43,419	47,529
ตาก	29,274	33,554	36,165	39,185	39,265
ภาคเหนือตอนล่าง	23,962	27,472	31,258	35,552	35,770
กำแพงเพชร	28,390	31,736	34,305	39,499	41,084
พิจิตร	20,219	23,043	26,187	30,260	32,836
พิษณุโลก	26,058	29,640	33,922	39,410	40,345
สุโขทัย	22,551	24,937	28,107	30,887	31,541
อุตรดิตถ์	24,740	29,988	32,208	38,406	38,235
นครสวรรค์	25,823	29,221	34,305	37,945	39,154
เพชรบูรณ์	19,680	22,519	26,887	28,982	27,947
อุทัยธานี	24,237	28,690	34,143	39,021	35,014
รวม	26,886	30,387	34,163	37,878	37,536

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2541

ตารางที่ 3.6 เครื่องชี้ภาวะเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคเหนือ

	หน่วย	2539	2540	2541
1.โครงสร้างพื้นฐาน				
1.1 ประชากร	ล้านคน	12.0	12.1	12.2
1.2 ผลิตภัณฑ์ภาคเหนือ (ราคาปี 2531)	พันล้านบาท	275.8 P	284.6 E	273.5 E
1.3 ผลิตภัณฑ์ภาคเหนือ (ราคาประจำปี)	พันล้านบาท	422.3 P	460.2 E	477.5 E
1.4 อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (ราคาปี 2531)	ร้อยละ	5.5 P	3.2 E	-3.9 E
1.5 รายได้ต่อหัวของประชากร (ราคาประจำปี)	บาท	37,878 P	38,000 E	39,100 E
2.การเกษตร				
2.1 ผลผลิตพืชเกษตร 20 ชนิด (อัตราเพิ่ม)	ร้อยละ	9.7	1.1	2.2
2.2 ราคาพืชผลสำคัญ 20 ชนิด ณ ไร่เนา (อัตราเพิ่ม)	ร้อยละ	13.0	2.2	22.5
3.การลงทุน				
3.1 เปิดดำเนินการ	ล้านบาท	4,295	4,480	11,748
3.2 การจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรม				
-จำนวนราย	ราย	813	950	639
-เงินลงทุน	ล้านบาท	8,301	18,365	5,647
4.ภาคพาณิชย์กรรม				
4.1 ภาษีมูลค่าเพิ่ม	ล้านบาท	2,267.0	3,110.1	3,797.3
5.ระดับราคา				
5.1 ดัชนีราคาผู้บริโภค (อัตราเพิ่ม)	ร้อยละ	4.9	5.6	8.0
5.2 ดัชนีราคาขายส่ง (อัตราเพิ่ม)	ร้อยละ	4.7	6.5	14.2
6.ฐานะการคลัง (ปีงบประมาณ)				
6.1 รายได้	ล้านบาท	13,322.6	13,647.9	13,235.1
6.2 รายจ่าย	ล้านบาท	99,977.4	116,237.9	105,264.1
6.3 ดุลเงินในงบประมาณ	ล้านบาท	-86,654.8	-102,590.0	-92,029.1
6.4 ดุลเงินนอกงบประมาณ	ล้านบาท	98,009.7	117,180.4	95,572.6
6.5 ดุลเงินสด	ล้านบาท	11,354.9	14,590.4	3,543.5
7.การค้าต่างประเทศ				
7.1 การส่งออก	ล้านบาท	22,445.6	33,326.6	33,117.8
-ผ่านท่าอากาศยาน	ล้านบาท	19,026.0	27,100.0	29,093.5
-การค้าชายแดน	ล้านบาท	3,419.5	6,226.6	4,024.3
7.2 การนำเข้า	ล้านบาท	15,783.5	20,263.7	27,544.1
-ผ่านท่าอากาศยาน	ล้านบาท	15,316.1	19,723.4	26,514.8
-การค้าชายแดน	ล้านบาท	467.4	540.3	1,029.3

หมายเหตุ : E ตัวเลขประมาณการ P ตัวเลขเบื้องต้น

ที่มา : รายงานเศรษฐกิจและการเงินภาคเหนือปี 2541 หน้า 8